

Mäkinen Aino

Kohti kokonaisvaltaista ihmiseksi kasvua – Sosiaaliset taidot musiikkikasvatuksen keskeisenä
tavoitteena

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Musiikkikasvatus
2022

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kohti kokonaisvaltaista ihmiseksi kasvua – Sosiaaliset taidot musiikkikasvatuksen keskeisenä tavoitteena (Aino Mäkinen)

Kandidaatin tutkielma, 22 sivua

toukokuu 2022

Kandidaatintutkielmani käsittelee musiikin oppiainetta sosiaalisten taitojen kehittymisen valossa. Tutkielmani tavoitteena on luoda kokonaiskuva musiikin sosiaalisista ulottuvuuksista sekä musiikin oppiaineen tarjoamista mahdollisuuksista sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Nostan esiin myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen kehittämisen tavoitteita. Tarkoitukseni aihetta käsitellessä on tuoda näkyväksi musiikin oppiaineen tärkeä rooli osana oppilaan koulupäivää ja -viikkoa sekä korostaa musiikkikasvatuksen merkitystä osana kokonaisvaltaista ihmiseksi kasvua. Kiinnostukseni aihetta kohtaan on vahvistunut musiikin oppiaineen muuttuessa yhä enemmän yhteisöllisyyttä, ryhmätöitä ja luovaa itseilmaisua kehittäväksi kokonaisuudeksi.

Tutkielmani on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena kevään 2022 aikana. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat: *1. Mitä sosiaalisia ulottuvuuksia musiikin oppiaine tarjoaa? ja 2. Miten musiikkikasvatus tukee sosiaalisten taitojen kehitystä?*

Tutkimustulokset osoittivat, että musiikki on luonteeltaan sosiaalista ja musiikin oppiaine tarjoaa lukuisia sosiaalisia ulottuvuuksia, joista esimerkkejä ovat musiikin avulla yhteyden luominen muihin, sosiaalinen kognitio, sosiaalisen empatian kokeminen, kommunikaatio sekä yhteistyö. Tutkimusaineiston perusteella voidaan todeta, että musiikin oppiaine tarjoaa käytännönläheisen ympäristön sosiaalisten taitojen kehittämiselle. Musiikinopettajan on tärkeää luovien ja monipuolisten toimintatapojen myötä luoda oppilaille tilanteita, joissa sosiaalisia taitoja pääsee harjoittelemaan turvallisessa ympäristössä.

Musiikki oppiaineena tarjoaa oppilaille ja opettajille mahdollisuuden olla tekemisissä toistensa kanssa ainutlaatuisella tavalla. Tutkimus osoitti, että useat musiikintunneilla käytettävät työtavat kehittävät suoraan sosiaalisia taitoja silloinkin, kun se ei ole tekemisen päätavoite. Tutkimuskirjallisuuden myötä musiikkikasvatuksen tärkeimmäksi tehtäväksi voidaan kuitenkin todeta oppilaan kokonaisvaltainen kasvu ja tasapainoinen, elämässä pärjäävä ihminen.

Avainsanat: musiikkikasvatus, sosiaaliset taidot, sosiaalisuus, peruskoulun opetussuunnitelma

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Tutkimusasetelma	7
3 Teoreettinen viitekehys	9
3.1 Sosiaaliset taidot	9
3.2 Sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus	10
3.3 Musiikin sosiaalisia ulottuvuuksia.....	10
3.4 Sosiaaliset taidot musiikin oppiaineessa.....	11
3.5 Opetussuunnitelma sosiaalisten taitojen kehityksen tukena.....	13
4 Tulokset	15
4.1 Musiikin oppiaineen sosiaaliset ulottuvuudet.....	15
4.2 Musiikin oppiaine sosiaalisten taitojen kehityksen tukena.....	15
5 Pohdinta.....	18
Lähteet	20

1 Johdanto

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on selvittää, miten musiikkikasvatus tukee sosiaalisten taitojen kehitystä. Avaan sosiaalisten taitojen käsitteen lisäksi musiikin sosiaalisia ulottuvuuksia sekä peruskoulun musiikin opetussuunnitelman perusteita (2014) oppilaan sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen näkökulmasta.

Olen valinnut kyseisen aiheen, sillä haluan perustella musiikin oppiaineen paikkaa tärkeänä osana koulupäivää ja -viikkoa sekä tuoda esiin aliarvostetun oppiaineemme roolia osana oppilaan kokonaisvaltaista ihmiseksi kasvua sen tarjoamien monipuolisten toimintatapojen myötä. Koen sydämeni asiakseni sen, että jokainen oppilas saisi peruskoulusta riittävästi eväitä elämässä pärjäämiseen ja mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia tilanteita ja ryhmätyöskentelyä. Kiinnostukseni aihetta kohtaan on opintojeni myötä kehittynyt, sillä olen musiikkikasvatuksen tutkinto-ohjelmassa saanut valtavasti eväitä siihen, kuinka opetuksesta voi luoda mahdollisimman monipuolista, yksilön huomioivaa ja kokonaisvaltaisesti elämän eri osa-alueita kehittävää.

Myös ajankohtaisten ilmiöiden myötä koulun rooli sosiaalisten taitojen kehittäjänä ja ylläpitäjänä on korostunut entisestään. Koronaviruspandemian myötä sosiaaliset kontaktit jäivät jokaisen osalta vähäiseksi, jonka vuoksi sosiaaliset vuorovaikutustilanteet voivat tuntua yhä haastavammilta ja kuormittavammilta. Mahamidin ja Bdierin (2020) mukaan hyvät sosiaaliset taidot omaavat nuoret ovat kyenneet paremmin suhtautumaan poikkeusolosuhteiden tuomiin stressitekijöihin ja sopeutumaan vastoinkäymisiin.

Lindströmin (2011) mukaan peruskoulu on yksi merkittävimmistä lasten ja nuorten sosiaalisten taitojen kehittäjistä. Myös Appelqvist-Schmidlechner ja kollegat (2015) ovat samaa mieltä siitä, että koulu on tärkeä sosiaalisen kehityksen ympäristö, sillä se tarjoaa oppilaille sosiaalisilta jännitteiltään kodista poikkeavia tilanteita. Varadi (2022) kuitenkin esittelee artikkelissaan useiden tutkimusten osoittaneen, että koulun tarjoama opetus ei valmista oppilaita riittävästi elämän haasteisiin ja odotuksiin. He kohtaavat lukemattomia sosiaalisia haasteita, jotka vaikuttavat heidän päivittäiseen toimintaansa, ja joista selviytymiseen heillä ei kuitenkaan ole riittävästi resursseja (Varadi, 2022).

Varadi (2022) kertoo, että 1900-luvun lopulla musiikin kasvattava rooli on noussut valokeilaan

ja musiikillisten taitojen kehittämisen lisäksi tutkimusten kohteena on ollut musiikin sosiaaliset vaikutukset. Lindströmin (2011) mukaan yhteisöllinen oppiminen on monissa oppiaineissa mahdollista, mutta korostaa yhteismusisoinnin kautta sen saavan ainutlaatuisen muodon. Hän myös toteaa, että peruskoulun musiikintunnit tavoittavat koko ikäluokan ja sen myötä tarjoaa hyvät mahdollisuudet positiivisen yhteisöllisyyden rakentamiseen (Lindström, 2011).

Peruskoulun opetussuunnitelman (2014) musiikin tavoitteiden mukaan yhteenkuuluvuudentunteen luominen sekä musiikillisen ryhmän, ja yhteisön jäsenenä toimiminen ovat musiikin oppiaineen keskeisiä tehtäviä. Opetushallitus korostaakin toiminnallisen musiikin opetuksen edistävän oppilaiden musiikillisten taitojen kehittymisen lisäksi kokonaisvaltaista kasvua (Opetushallitus, 2014).

Tutkimukseni käsittelee sosiaalisten taitojen kehittymistä musiikkikasvatuksen avulla, ja on näin ollen linjassa opetussuunnitelman tavoitteiden kanssa, jotka korostavat musiikillista yhteistoimintaa ja oppilaan kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia. Saarikallion (2009) mukaan lapsen kokonaispersoonallinen kasvu ja tukeminen on peruskoulun yksi olennaisimmista tavoitteista ja Varadi (2022) summaa musiikkikasvatuksen tärkeimmäksi tavoitteeksi tasapainoisen ja elämässä pärjäävän ihmisen.

Tutkimuskirjallisuuden ja näiden ajankohtaisten ilmiöiden pohjalta tämän kandidaatintutkielman tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

- 1. Mitä sosiaalisia ulottuvuuksia musiikin oppiaine tarjoaa?*
- 2. Miten musiikkikasvatus tukee sosiaalisten taitojen kehitystä?*

Tutkielmani rakenne on seuraava: Luvussa 2 avaan tutkimuskysymykseni sekä esittelen kirjallisuuskatsauksen tutkimusmenetelmänä. Avaan myös tutkimuksen toteutukseen liittyviä seikkoja, kuten tiedonhakua ja tutkimuseettisiä haasteita. Luvussa 3 avataan tutkielman teoreettinen viitekehys. Teoreettisessa viitekehyksessä avaan sosiaalisten taitojen käsitteen yleisesti (3.1), erottelen sosiaalisten taitojen ja sosiaalisuuden käsitteet toisistaan (3.2), esittelen musiikin sosiaalisia ulottuvuuksia (3.3), kerron musiikin oppiaineen yhteyksistä sosiaalisten taitojen kehittymiseen (3.4) sekä avaan perusopetuksen opetussuunnitelmaa sosiaalisten taitojen näkökulmasta (3.5). Luvussa 4 käsittelem tutkielman kirjallisuuden myötä saadut tulokset. Kappale 4.1 vastaa ensimmäiseen ja 4.2 toiseen tutkimuskysymykseen: *1. Mitä sosiaalisia ulottuvuuksia*

musiikin oppiaine tarjoaa? ja 2. Miten musiikki oppiaineena tukee sosiaalisten taitojen kehitystä? Luvussa 5 pohdin aihettani tutkimustulosten sekä aiheeni ympärillä heränneiden kysymysten pohjalta ja esittelen ehdotukset jatkotutkimukseen.

2 Tutkimusasetelma

Luvussa 2 avataan tutkimuskysymykset sekä esitellään kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä. Luvussa avataan myös tutkimuksen toteutukseen liittyviä seikkoja, kuten tiedonhakua ja tutkimuseettisiä haasteita.

Kirjallisuuskatsaukseni aihepiiri oli alusta asti itselleni hyvin selkeä ja koen aiheen ilmi tuomisen tärkeäksi. Tutkimusprosessin alussa perusopetuksen opetussuunnitelma oli osana tutkimuksen otsikkoa sekä tutkimuskysymyksiä, mutta tutkimuskirjallisuutta lukiessa päädyin kuitenkin toiseen ratkaisuun. Pidin OPS-näkökulmaa kuitenkin tärkeänä kokonaisuutena tutkimusaiheeni kannalta, joten jätin sen osaksi teoreettista viitekehystä. Käsitteen rajausta juuri sosiaaliin taitoihin loi haasteita tutkimusta tehdessä, sillä sosiaaliset taidot, vuorovaikutustaidot, tunnetaidot, sosioemotionaaliset taidot ja sosiaalinen kyvykkyys ovat kaikki toisiinsa vaikuttavia käsitteitä.

Rajattu otsikko muotoutui tutkielman tekemisen ja lukemani materiaalin myötä lopulliseen muotoonsa: kohti kokonaisvaltaista ihmiseksi kasvua – Sosiaaliset taidot musiikkikasvatuksen keskeisenä tavoitteena. Kirjallisuuskatsaukseni pyrkii vastaamaan tutkimuskysymyksiin, jotka ovat: *1. Mitä sosiaalisia ulottuvuuksia musiikin oppiaine tarjoaa?* ja *2. Miten musiikkikasvatus tukee sosiaalisten taitojen kehitystä?*

Toteutin tutkimukseni kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jossa perehdyin tutkimusongelmani kannalta merkitykselliseen kirjallisuuteen ja siihen, miten aiempi tutkimus tukee tutkimuskysymyksiäni. Etenin kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessani Kangasniemen ja kollegojen (2013) esittelemän neljävaiheisen menetelmän mukaan. Alkuun määrittelämäni tutkimuskysymykseni ohjasivat tutkimusprosessin etenemistä. Toisessa vaiheessa etsin ja valitsin aiempaan tutkimustietoon pohjautuvaa aineistoa. Kolmannessa vaiheessa yhdistelin ja vertailin löytämäni tutkimustietoa, jonka mukaan pystyin muodostamaan yleiskäsityksen tutkimastani aiheesta ja pohtia miten se vastaa asetettuun tutkimuskysymykseen. Viimeisessä vaiheessa tarkastelin tuloksia ja pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä (Kangasniemi ym., 2013).

Aineiston kokosin erilaisia akateemisia ja tieteellisiä tutkimuksia, julkaisuja ja teoksia analysoimalla sekä yhdistelemällä yhteyksiä eri julkaisujen välillä. Luomieni yhteyksien perusteella kokosin tutkimustulokset.

Tavoitteenani oli mahdollisimman tuoreen ja kattavan tutkimustiedon löytäminen. Etsin lähteitä monipuolisesti ja pyrin tutkimaan niitä mahdollisimman objektiivisesti. Aihettani koskevia JuFo-luokitusten valossa luotettavia lähteitä löytyi verraten paljon. Tiedonhaun lähteinä olen käyttänyt pääosin Oulun yliopiston Oula Finna- tietokantaa, Google Scholaria sekä EBSCO-tietokantaa. Olen käyttänyt monipuolisesti sekä kotimaisia että kansainvälisiä lähteitä. Materiaalin löysin pääasiassa hakusanojen *sosiaaliset taidot*, *sosiaalisuus*, ja *musiikkikasvatus* kautta. Kansainvälisiä lähteitä hain pääasiassa käsitteillä *social skills*, *sociability*, *music education* ja *music*. Tutkielmani keskeisiksi lähteiksi muodostuivat Varadin (2022) ja Keltikangas-Järvisen (2010) teokset.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK (2012) kuvaava rehellisyyden, huolellisuuden ja tarkkuuden olevan tärkeimpiä lähtökohtia tutkimusta tehdessä. Näin ollen pyrin viittaamaan muiden tutkijoiden töihin asianmukaisella tavalla, käyttäen APA6- viittaustekniikkaa. Hyvän tieteellisen käytännön noudattamisen lisäksi Tuomi ja Sarajärvi (2009) korostavat tutkijan sitoutuneisuutta tutkimuksensa tekoon. He korostavat tutkijan aitoa kiinnostusta tutkimuksensa aiheita kohtaan ja sitä, että on valmis käyttämään riittävästi aikaa tutkimuksen tekoon (Tuomi & Sarajärvi, 2009). Edellä mainituilla tavoilla toimimalla takaan sen, että tutkimukseni toteutus on luotettavaa, ja sen tulokset ovat uskottavia.

3 Teorettinen viitekehys

Luvussa 3 avataan tutkielman teorettinen viitekehys. Teoreettisessa viitekehyksessä avataan sosiaalisten taitojen käsite yleisesti (3.1), erotellaan sosiaalisten taitojen ja sosiaalisuuden käsitteet toisistaan (3.2), esitellään musiikin sosiaalisia ulottuvuuksia (3.3), kerrotaan musiikin oppiaineen yhteyksistä sosiaalisten taitojen kehittymiseen (3.4) sekä avataan perusopetuksen opetussuunnitelmaa sosiaalisten taitojen näkökulmasta (3.5).

3.1 Sosiaaliset taidot

Laineen (2005) mukaan sosiaaliset taidot ovat niitä taitoja, joiden avulla toimimme tilanteissa, jotka vaativat yhdessä toimimista ja vuorovaikutusta. Sosiaalisia taitoja voisi kuvata käyttäytymisen malleiksi, joiden avulla kommunikoidaan. Sosiaaliset normit, ihmisten toiminta ja aiemmin opitut mallit ohjaavat sosiaalisia tilanteita (Laine, 2005). Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan sosiaaliset taidot ovat kognitiivisia taitoja, jotka helpottavat sosiaalisten tilanteiden hallitsemista ja kykyä toimia muiden ihmisten kanssa vuorovaikutustilanteissa. Salmivallin (2005) mukaan sosiaaliset taidot ovat opittuja taitoja ja ne kehittyvät pääosin mallioppimisen, saatujen kokemusten, vanhempien, opettajien ja muiden läheisten aikuisten tietojen ja kasvatuksen myötä sekä saamamme palautteen kautta. Hän huomauttaa, että sosiaaliset taidot ovat tilannesidonnaisia, ja niihin vaikuttavat sosiaalisen tilanteen jokaisen osapuolen tavoitteet juuri sille vuorovaikutustilanteelle. (Salmivalli, 2005).

Merrell ja Gimpel (2014) kertovat sosiaalisten taitojen määrittämisen olevan kinkkistä, sillä sosiaaliin taitoihin vaikuttavat ihmisen useat psykologiset osa-alueet, kuten persoonallisuus, älykkyys, kieli, havainnointikyky, asenteet ja ympäristön vaikutus. Domitrovich, Durlak, Staley ja Weissberg (2017) listaavat sosiaalisiksi taidoiksi kuuntelemisen, kommunikoinnin sekä näkökulman vaihtamisen taidot. Sohlmanin (2008) mukaan sosiaaliset taidot mahdollistavat suhteiden luomisen muihin ihmisiin sekä kyvyn toimia kulttuurissa vallitsevien sosiaalisten normien mukaan.

Jenkins, Demaray, Fredrick ja Summers (2014) esittelevät artikkelissaan sosiaalisen taidon neljä peruspilaria. Peruspilareiksi he luettelevat yhteistyökyvyn, empatian, itsehillinnän ja väitelytaidon. Jenkins kollegoineen kuvaa yhteistyökyvyn kykyä tehdä yhteistyötä sekä tukea ja auttaa muita. Empatian he määrittelevät kykyä tunnistaa ja osoittaa huolta toisia kohtaan ja

kykyä samaistua muihin ihmisiin. Itsehillintä heidän mukaansa edustaa kykyä hallita emotionaalisia reaktioita sosiaalisissa tilanteissa. Väittelytaidoilla he viittaavat ihmisen kykyyn aloittaa keskusteluja ja puolustaa itseään ja toisia sosiaalisissa tilanteissa (Jenkins ym., 2014).

3.2 Sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus

Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus tulee erottaa toisistaan. Hänen mukaansa sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre, mikä määrittelee ihmisen kiinnostuneisuuden muiden ihmisten seurasta sekä vaikuttaa valintaan siitä, haluaako mieluummin toimia muiden ihmisten seurassa vai yksin. Sosiaalinen ihminen on kiinnostunut muista ihmisistä ja haluaa lähestyä heitä. Sosiaaliset taidot ovat kognitiivisia taitoja, joihin lukeutuvat esimerkiksi ongelmista selviytyminen ja vaihtoehtojen löytäminen. (Keltikangas-Järvinen, 2010). Keltikangas-Järvinen (2010) toteaa, että sosiaalisuus ei kuitenkaan takaa hyviä sosiaalisia taitoja tai päin vastoin ole niiden hankkimisen edellytys.

Eerolan (2010) mukaan sosiaaliseen käyttäytymiseen vaikuttavat monenlaiset asiat, joista yksi esimerkki on synnynnäiset temperamenttipiirteet. Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan sosiaalisia taitoja voi oppia, olipa yksilön temperamentti mikä tahansa. Sosiaalisuuden temperamenttipiirre kuitenkin helpottaa sosiaalisten taitojen oppimista (Keltikangas-Järvinen, 2010). Salmivallin (2005) mukaan sosiaalisissa taidoissa ja niiden kehittämisessä pääpaino on konkreettisesti käyttäytymisessä. Hän toteaa sosiaalisten taitojen mahdollistavan tehokkaan ja kontekstiin sopivan käyttäytymisen, johon vuorovaikutustilanteen muut osapuolet reagoivat myönteisellä tavalla. Myös Keltikangas-Järvinen (2010) korostaa rakentavan sosiaalisen kanssakäymisen edellyttävien sosiaalisten taitojen. Lynch, Simpson ja Cynthia (2010) toteavat lapsuuden sosiaalisten taitojen kehittämisen luovan vankan perustan myös akateemiseen suorituskäyttöön sekä työhön liittyviin taitoihin. Varadi (2022) kertoo sosiaalisen oppimisen olevan prosessi, jonka avulla hankitaan sosiaalisia taitoja, tietoja ja asenteita tunnistaa ja ylläpitää sosiaalisia suhteita.

3.3 Musiikin sosiaalisia ulottuvuuksia

Saarikallio ja Baltazar (2018) kuvaavat musiikin olevan luonteeltaan sosiaalista. Stupacher, Mikkelsen ja Vuust (2021) kertovat, että musiikki sosiaalisena ilmiönä koostuu siitä, että tuotamme, kuuntelemme ja liikumme yhdessä musiikin parissa. Saarikallion (2009) mukaan mu-

siikillinen toiminta on yhdessä tekemistä, osallistumista, toisen huomioimista ja yhteiseen päämäärään panostamista. Musiikki yhdistää erilaisia ihmisiä ja näin ollen edistää sosiaalisia taitoja (Saarikallio, 2009).

Wright (2012) toteaa, että musiikki voisi olla sosiaalisen pääoman rakentamisen kulmakivi. Stupacher, Mikkelsen ja Vuust (2021) kertovat musiikin sosiaalisen luonteen selittävän, miksi musiikki lisää prososiaalista käyttäytymistä, ihmisten välistä läheisyyttä ja yhteistyötä. Varadin (2022) mukaan musiikki on tehokas sosiaalisten tilanteiden luoja ja hän on yhtä mieltä siitä, että musiikki lisää prososiaalista sitoutumista ryhmän jäsenten kesken. Wright (2012) kertoo, että musiikin avulla on mahdollista päästä yksilön identiteetin ulkopuolelle ja rakentaa yhteisiä ”mepystyvyyden” -kokemuksia (Wright, 2012).

Koelschin ja Stegemannin (2012) mukaan musiikin sosiaalisia ulottuvuuksia voi jakaa esimerkiksi seuraaviin kokonaisuuksiin: yhteyden luominen muihin, sosiaalinen kognitio, sosiaalisen empatian kokeminen, kommunikaatio muihin, liikkeen koordinaatio muiden kanssa, yhteistyö ja yhteenkuuluvuuden tunne. He korostavat, että musiikilla voi vaikuttaa kaikkiin edellä mainittuihin samanaikaisesti, mikä tekee siitä ainutlaatuisen sosiaalisessa kentässä (Koelsch & Stegemann).

Suvi Saarikallio (2009) käsittelee artikkelissaan musiikin avulla kasvamista ja korostaa musiikin yhdistävää voimaa. Myös Lindström (2009) toteaa ihmisen olevan psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus, joka musiikin avulla kasvaa suhteessa ympäristöönsä, itseensä ja elämäänsä kokonaisvaltaisesti. Myös Appelqvist-Schmidlechner ja kollegat (2015) korostavat sosiaalisten taitojen osaamisen tärkeyttä lapsen ja nuorten myöhempää elämäntähtäilyä ajatellen.

3.4 Sosiaaliset taidot musiikin oppiaineessa

Lindström (2009) korostaa kasvatuksen päämäärän olevan ihminen, jolla olisi hyvä elämä. Musiikkikasvattajan tulee olla tietoinen siitä, kuka musiikintunneilla kasvaa, miksi ja mikä on musiikin rooli ihmiseksi kasvussa (Lindström, 2009). Varadi (2022) kertoo, että musiikki oppiaineena ei yksinomaan opeta musiikkia vaan tutkimus on vakuuttavasti osoittanut sen olevan myös sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen, elämäntaitojen, kehittäjä.

Eerola (2010) korostaa, että musiikki oppiaineena tarjoaa hyvät mahdollisuudet sosiaalisten taitojen oppimiselle ja harjoittelukselle sen monimuotoisten työtapojen ja käytännöllisyyden myötä. Lindström (2011) korostaa yhteisöllisyyden olevan hyvin tärkeä osa koulumusiisointia,

sillä musiikkia opiskellaan koulussa yhdessä tehden, yhdessä soittaen, laulaen ja tanssien. Lindström listaa musiikin yhdessä tekemisen tarkoittavan esimerkiksi soitinten jakamista, vuorottelua ja sovitusten laatimista sellaisiksi, että kaikki voivat osallistua (Lindström, 2011). Myös Campayo- Muñozin ja Cabedo-Masin (2017) mukaan yhtyesoitossa opetellaan toisten kuuntelemaan, vastaamaan ja vuorottelua, eli samoja asioita kuin muussakin kanssakäymisessä. Myös myötätunto ja toisten kannustaminen kehittyvät muita soittajia tukeessa (Campayo- Muñoz & Cabedo-Mas, 2017).

Lindström (2011) kertoo, että musiikintunnit ovat täynnä oppimisen kokemuksia. Sen lisäksi, että oppilaat keräävät yksilöllisiä taitoja musiikillisten elementtien parissa, myös yhteisö eli luokka kehittyy yhdessä. Yhdessä tekeminen ja yhteiseen päämäärään pyrkiminen motivoi harjoittelemaan. Yhteinen esiintymis- tai nauhoitustilanne tarjoaa yhtäaikaista sekä oppimisen että elämyksen (Lindström, 2011).

Lynch ja kollegat (2010) kertovat sosiaalisten taitojen opettamisen sisältävän useita eri tekniikoita. He korostavat suoran opetuksen lisäksi ikätovereilta oppimista. Usein käyttäytymistä sosiaalisissa tilanteissa opitaan juuri kavereilta ja lähipiiriltä (Lynch ym., 2010). Myös Barnes (2016, 208) kertoo, että luovien työtapojen käyttö opetuksessa voi rakentaa ystävyyttä, luottamusta, empatiakykyä ja yhteistyötä.

Varadi (2022) kertoo tutkimuksien jo vuosisatoja sitten osoittaneen musiikkikasvatuksen olevan merkittävä yhteiskunnallisestikin. Musiikkikasvatuksen persoonallisuutta kasvattava ja yhteisöllisyyttä lisäävä vaikutus auttaa saavuttamaan ja ylläpitämään sosiaalisia normeja ja sillä on vaikutus mielialaan ja tunteisiin.

Hallam (2010) kertoo hyvän itsetunnon ja koulumusiikkiin osallistumisen välillä olevan korkea korrelaatio. Hän myös toteaa Whitwellin (1977) tehneen samanlaisia tutkimuksia, jotka todistivat luovan osallistumisen koulumusiikkiin parantavan minäkuva ja itsetietoisuutta. Hänen mukaansa myös lapset itse ovat kertoneet musiikin oppiaineen hauskan ja terapeuttisen luonteen vaikuttavan heidän itseluottamukseensa muiden edessä sekä helpottavan ryhmässä työskentelyä ja itseilmaisua (Hallam, 2010).

Campayo- Muñozin ja Cabedo-Masin (2017) mukaan musiikinopettajan tulisi tarjota sosiaalista kasvua tukevia opiskelumahdollisuuksia. Myös Acarin (2017) mukaan oppilaiden on tärkeää saada harjoitella sosiaalisia tilanteita kouluympäristössä. Opettajan rooli on turvallisen ympäristön luominen ja tuen tarjoaminen, jotta kehittyminen on mahdollista. Opettajalla on myös

vastuu tunnistaa, milloin oppilas tarvitsee vuorovaikutustilanteesta selviytymiseen tukea (Acar, 2017). Varadin (2022) mukaan musiikinopettajalla on merkittävä rooli yhteiskuntaan integroitumisprosessissa, jonka aikana oppilas oppii muun muassa itsestään, ympäristöstään, yhdessä toimimisesta, sosiaalisesti hyväksyttävästä käyttäytymisestä sekä arvoista ja normeista. Toisin sanoen he oppivat elämään ja käyttäytymään ihmisinä (Varadi, 2022). Saarikallio (2009) korostaa musiikkikasvattajien etuoikeutta käyttää musiikkia välineenä nuorten lähestymiseen ja kasvun tukemiseen. Myös Lynch ja kollegat (2010) alleviivaavat opettajan ainutlaatuisesta asemasta edistää lasten sosiaalisten taitojen oppimista luokkatilanteessa ja kouluympäristössä.

3.5 Opetussuunnitelma sosiaalisten taitojen kehityksen tukena

Opetussuunnitelma ohjaa Suomessa koululaitoksia. Opetussuunnitelma pohjautuu perusopetuslakiin (628/1998), perusopetusasetukseen (852/1998) sekä valtioneuvoston asetukseen perusopetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta (422/2012). Edellä mainittujen lakien pohjalta opetushallitus laatii opetussuunnitelman perusteet, joita mukaillen kunnat määrittelevät opetussuunnitelmansa (Opetushallitus, 2014).

Uusi opetussuunnitelma on otettu käyttöön 1.-6. luokilla syksyllä 2016. Opetussuunnitelman uudistuksessa on pyritty tarjoamaan kouluille yhä enemmän pedagogisia linjauksia ja toimintatapoja, joiden myötä oppilaiden mielenkiinto ja motivaatio oppimiseen lisääntyy (Opetushallitus, 2014). Luostarinen ja Peltomaa (2016) tukevat ajatusta siitä, että opetussuunnitelma mahdollistaa peruskoulun, jossa opitaan elämää varten tärkeitä taitoja ja luodaan pohjaa koko elinikäiselle oppimiselle. Koululla on tavoitteena innostaa, ruokkia uteliaisuutta, kasvattaa tiedonjanoa ja auttaa jokaisen ihmiseksi kasvussa (Luostarinen & Peltomaa, 2016).

Varadin (2022) mukaan jo viimeisten vuosikymmenien ajan tutkimukset ovat keskittyneet erityisesti koulutuksen arvoihin ja taiteellisten, fyysisten ja sosiaalisten taitojen kehittämisen tavoitteisiin. Uusi opetussuunnitelma korostaakin laaja-alaista osaamista, mikä korostaa entisestään koulun roolia muun muassa ryhmätyötaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittäjänä. Sosiaaliset taidot korostuvat useissa perusopetuksen opetussuunnitelman laaja-alaisissa tavoitteissa, jotka painottuvat jokaiselle vuosiluokalle sopivalla tavalla. Laaja-alaisen tavoitteiden; kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (L2), toteuttaminen alkaa jo vuosiluokilla 1-2. Kyseisen tavoitteen avulla pyritään kehittämään oppilaiden sosiaalisia taitoja ja empatiataitoja

sekä rohkaisemaan myönteiseen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Laaja-alainen tavoite; itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (L3) pyrkii tuottamaan ymmärrystä siitä, että yksilö vaikuttaa omalla toiminnallaan sekä omaan että muiden hyvinvointiin (Opetushallitus, 2014).

Myös musiikin oppiaineen opetussuunnitelmat korostavat yhteisöllistä toimimista ja sosiaalisten taitojen kehittymisen tukemista. Opetussuunnitelman mukaan musiikillisen ryhmän ja yhteisön jäsenenä toimiminen on musiikin oppiaineen keskeinen tehtävä. Oppiaineen tärkeä tehtävä on myös tarjota oppilaille mahdollisuus havaita, että musiikillinen toiminta voi luoda iloa ja rakentaa myönteistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Musiikin oppiaineen avulla tulee myös opettaa suhtautumaan toisten kokemuksiin avoimesti ja kunnioittavasti (Opetushallitus, 2014).

Keskeisimmin sosiaalisten taitojen harjoittelu musiikin oppiaineessa liittyy laaja-alaiseen tavoitteeseen osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen (L7). Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot kuuluvat sosiaalisiin taitoihin. Osallistumalla oppilaat harjoittelevat ilmaisemaan näkemyksensä rakentavasti, toimimaan yhteistyössä muiden kanssa sekä pohtimaan toimintatapoja tilannekohtaisesti. Kouluyhteisön tehtävä on siis tarjota turvallisia ja innostavia tilaisuuksia sosiaalisten taitojen harjoittelulle (Opetushallitus, 2014).

4 Tulokset

Luvussa 4 käsitellään tutkielman kirjallisuuden myötä saadut tulokset sekä vastataan tutkimuskysymyksiin: *1. Mitä sosiaalisia ulottuvuuksia musiikin oppiaine tarjoaa? ja 2. Miten musiikki oppiaineena tukee sosiaalisten taitojen kehitystä?*

4.1 Musiikin oppiaineen sosiaaliset ulottuvuudet

Tässä kirjallisuuskatsauksessa käytetyn tutkimuskirjallisuuden pohjalta voimme todeta musiikin olevan luonteeltaan sosiaalista ja musiikin oppiaineen tarjoavan sosiaalisia ulottuvuuksia. Musiikin oppiaineen sosiaalisia komponentteja ovat tunteiden tunnistamisen kehittäminen, tunteiden ymmärtämisen kehittäminen ja emotionaalisen itsesäätelyn kehittäminen (Varadi, 2022).

Musiikin oppiaine tarjoaa sosiaalisia ulottuvuuksia esimerkiksi yhdessä musiikin tuottamisen, kuuntelemisen ja musiikin tahtiin liikkumisen sekä yhteiseen päämäärään panostamisen myötä (Stupacher ym., 2021; Saarikallio, 2009). Koelsch ja Stegemann (2012) toteavat, että musiikki on ainutlaatuinen sosiaalisessa kentässä, sillä musiikin avulla voi samanaikaisesti saavuttaa useita sosiaalisia ulottuvuuksia. Näitä sosiaalisia ulottuvuuksia ovat yhteyden luominen muihin, sosiaalisen kognitio, sosiaalisen empatian kokeminen, kommunikaatio muihin, liikkeen koordinaatio muiden kanssa, yhteistyö ja yhteenkuuluvuuden tunne. Koelsch & Stegemann, 2012). Huhtinen-Hilden (2013) summaa musiikin oppiaineen sisältävän ihmistä syvältä koskettavia ulottuvuuksia, joilla voi olla kauaskantoisia merkityksiä yksilön kasvulle ja elämälle.

Musiikin oppiaineessa korostuu kaikki Varadin (2022) esiin nostamat sosiaaliset komponentit; tunteiden tunnistamisen kehittäminen, tunteiden ymmärtämisen kehittäminen sekä emotionaalisen itsesäätelyn kehittäminen. Lisäksi musiikin oppiaineessa korostuu prososiaalinen käyttäytyminen ja sitoutuminen ryhmän jäsenten kesken (Mikkelsen & Vuust, 2021; Varadi, 2022).

4.2 Musiikin oppiaine sosiaalisten taitojen kehityksen tukena

Musiikin oppiaine tarjoaa monimuotoiset työtavat sekä yhteisöllisen ja käytännönläheisen ympäristön sosiaalisten taitojen kehittämiseksi (Eerola, 2010; Lindström, 2011). Sosiaaliset taidot kehittyvät musiikintunneilla, sillä musiikkia opiskellaan yhdessä tehden, yhdessä soittaen, laulaen ja tanssien (Lindström, 2011). Tutkimuskirjallisuus osoitti, että yhteissoitto on ainutlaatui-

nen tapa toteuttaa yhteisöllistä oppimista. Yhteissoitto kehittää osa-alueita, joita tarvitaan kaikessa kanssakäymisessä. Yhteissoiton avulla opetellaan toisten kuuntelemista, vastaamista ja vuorottelua (Campayo- Muñoz & Cabedo-Mas, 2017; Lindström, 2011). Musiikin oppiaine tukee laajasti sosiaaliseen kanssakäymiseen tarvittavia osa-alueita, kuten myötätuntoa ja toisten kannustamista (Lindström, 2011; Campayo- Muñoz & Cabedo-Masin, 2017). Tutkimuskirjallisuus osoittaa, että musiikin oppiaine kehittää jokaista Jenkinsin ja kollegoiden (2014) määrittelemästä sosiaalisen taidon peruspilarista, jotka ovat yhteistyökyky, empatia, itsehillintä ja väittelytaito.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan musiikinopettajan tulee aktiivisesti luoda tilanteita, joissa oppilaat pääsevät harjoittelemaan sosiaalisia tilanteita ja näin ollen kehittämään sosiaalisia taitojaan. Myös monipuolisten ja luovien työtapojen käyttö mahdollistaa sosiaalisen kasvun ja voi rakentaa oppilaiden ystävyyttä, luottamusta ja empatiakykyä (Lynch ym., 2010; Barnes, 2016; Campayo- Muñoz & Cabedo-Mas, 2017; Acar, 2017; Opetushallitus, 2014). Musiikkikasvattajilla onkin Saarikallion (2009) mukaan ymmärrys siitä, mitä musiikki voi lapsille ja nuorille psykologisella tasolla merkitä, mikä helpottaa nuoren sosiaalisen kehityksen tukemista.

Tutkimuskirjallisuus osoitti myös peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden (2014) tavoitteet relevanteiksi. Musiikinopetuksessa keskeistä on itseilmaisuus, luovuus, vuorovaikutustaidot ja myönteiset kokemukset. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan musiikin oppiaineen keskeisiä tavoitteita ovat musiikillisen ryhmän ja yhteisön jäsenenä toimiminen. Opetushallitus korostaa toiminnallisen musiikin opetuksen edistävän myös sosiaalisia taitoja, kuten ymmärryksen kehittymistä, kykyä toimia yhteistyössä muiden kanssa sekä oppilaan kokonaisvaltaista kasvua. Oppilaan kokonaisvaltaista kasvua tulee tukea myös luomalla yhteyksiä muihin oppiaineisiin sekä soveltamalla teknologian ja median tarjoamia mahdollisuuksia (Opetushallitus, 2014).

Varadi (2022) korosti tutkimusten osoittaneen, että musiikin oppiaine opettaa musiikillisten taitojen lisäksi myös tulevaisuutta varten elämän taitoja. Tutkimustulokset osoittivat myös musiikin avulla sosiaalisten taitojen kehittävän lapsia ja nuoria myös aikuisuutta varten ja luovan vankan perustan akateemiseen suoriutumiskykyyn. Sosiaaliset taidot tulevat tarpeeseen erityisesti työtehtävissä, jotka vaativat kanssakäymistä uusien ja tuntemattomien ihmisten kanssa. Hyvät sosiaaliset taidot mahdollistavat myös erilaisiin kulttuureihin sopeutumisen ja erilaisten sosiaalisten normien tunnistamisen (Keltikangas-Järvinen, 2010; Sohlman, 2008; Lynch, Simpson &

Cynthia, 2010). Koulumusiikin on myös todistettu vaikuttavan positiivisesti itsetuntoon ja parantavan itsetietoisuutta (Hallam, 2010).

5 Pohdinta

Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli tutkia musiikin oppiaineen mahdollisuuksia lasten ja nuorten sosiaalisten taitojen kehittäjänä ja tuoda näkyväksi musiikin oppiaineen laaja-alainen vaikutus sosiaalisten taitojen kehittäjänä. Katsauksessa hyödynsin vertaisarvioituja tutkimuksia, joiden pohjalta pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

Tutkimustulokset osoittivat, että musiikki on luonteeltaan sosiaalista ja musiikin oppiaine tarjoaa lukuisia sosiaalisia ulottuvuuksia, joista esimerkkejä ovat musiikin avulla yhteyden luominen muihin, sosiaalinen kognitio, sosiaalisen empatian kokeminen, kommunikaatio sekä yhteistyö. Musiikkikasvatus antaa oppilaille ja opettajille mahdollisuuden olla tekemisissä toistensa kanssa tavalla, joka usein poikkeaa perinteisestä koulusysteemistä. Tutkimus osoitti, että useat musiikintunneilla käytettävät työtavat kehittävät suoraan sosiaalisia taitoja silloinkin, kun se ei ole tekemisen päätavoite.

Yhteiset musiikkiprojektit myös opettavat lapsille vastuunkantoa, yhteistyötä ja sosiaalista toimimista, jotka ovat tärkeitä elämän taitoja. Tutkimus korosti, että opettajan on hyvä suunnitella toiminta niin, että oppilaat pääsevät harjoittelemaan mahdollisimman paljon positiivista vuorovaikutusta ja myös käsittelemään haasteita. Olen vahvasti sitä mieltä, että opettaja, joka pitää vuorovaikutustaitojen oppimista tärkeänä, kiinnittää erityistä huomiota oppilaiden välisiin positiivisiin suhteisiin. Tutkimustulokset vahvistivat käsitystäni musiikin oppiaineen erityisestä roolista tukemassa oppilaan kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Koulun rooli sosiaalisten taitojen kehittäjänä korostui entisestään koronaviruspandemian myötä, muiden sosiaalisten kontaktien jäädessä vähäisemmäksi. Mahamid ja Bdier (2020) kertoivat tutkimuksessaan hyvien sosiaalisten taitojen luovan myös pohjaa kriisitilanteista selviytymiseen. Tutkimus osoitti hyvät sosiaaliset taidot omaavien nuorten kyenneet paremmin käsittelemään pandemian aiheuttamaa surua ja stressitekijöitä, olevan terveempiä fyysisesti ja psyykkisesti sekä pystyneet parempaan ongelmansietokykyyn. Hyvät sosiaaliset taidot auttoivat nuoria sopeutumaan surun tunteisiin ja pandemian pitkäaikaisiin vaikutuksiin sekä valmistautumaan mahdollisiin tuleviin vastoinkäymisiin (Mahamid & Bdier, 2020).

Musiikin oppiaineen tutkiminen sosiaalisten taitojen kehittymisen näkökulmasta herätti myös paljon ajatuksia musiikin arvioinnista. Mielestäni oppiaineen kehittyessä yhä enemmän yhtei-

söllisyyttä, ryhmätyötaitoja ja luovaa itseilmaisua korostavaksi, myös arvioinnin pitäisi keskittyä yhä enemmän näihin teemoihin. Lindström (2009) korosti sitä, kuinka musiikinopettajan tulee olla tietoinen musiikin roolista osana ihmiseksi kasvua, ja koen tämän koskevan myös arviointia. Sekä oppilaan että opettajan on tiedettävä, mitä musiikintunneilla arvioidaan ja musiikin arviointi on suhteutettava jokaisen oppilaan kohdalla lähtötasoon ja kehityskaareen verraten yksilöllisesti.

Itselleni merkittävimmit nousivat musiikkikasvattajia koskevat tutkimustulokset. Tutkielman perusteella voidaan todeta, että sosiaalisten taitojen kehittämiseen panostaminen tukee lapsen kasvua kokonaisvaltaisesti. Tutkielman on auttanut itseäni kiinnittämään asiaan enemmän huomiota ja toteuttamaan omaa opettajuuttani sosiaaliset taidot aktiivisesti huomioiden. Tutkimukseni pääkohtien ja tutkimustulosteni perusteella esitän neljä käytännön implikaatiota musiikkikasvattajalle tukemaan oppilaan sosiaalisten taitojen kehitystä:

- 1. Integroi tarkoituksellisesti sosiaalisten tilanteiden harjoittelua musiikin tunteihin.*
- 2. Toimi itse esimerkkinä. Se, miten opetat, on usein tärkeämpää kuin se, mitä opetat.*
- 3. Luo musiikin tunteista turvallinen ympäristö sosiaalisten tilanteiden harjoitteluun, ja luo mahdollisuus avoimuuteen ja haasteista selviämisen kokemuksiin.*
- 4. Tarjoa oppilaille mahdollisuus osallistua harjoittamiseen ja valintojen tekemiseen, sekä anna mahdollisuus itsereflektioon omaa osallisuuttaan arvioimalla ja kuvailemalla.*

Tutkimukseni kirjallinen aineisto ja tutkimustulokset osoittivat, että sosiaalisten taitojen, vuorovaikutustaitojen ja kommunikoinnin korostaminen jo opettajan opinnoissa on perusteltua. Perehdyttyäni kandidaatintutkielmassani kirjallisuuden kautta musiikkikasvatuksen rooliin osana oppilaan sosiaalisten taitojen kehitystä, voisin jatkaa pro gradu -tutkimuksessani aiheen tutkimista kvalitatiivisin menetelmin. Toteuttaisin tutkimukseni empiirisesti haastatteleamalla musiikinopettajia. Tutkimuskysymykset voisivat liittyä musiikinopettajien kokemuksiin musiikkikasvatuksen yhteyksistä sosiaalisten taitojen kehittymiseen ja siihen, millä tavalla kukin sen huomioi tuntien suunnittelussa ja arvioinnissa. Myös oppilaiden kokemukset vuorovaikutusharjoitteista ja tunteiden käsittelystä musiikintunneilla olisivat mielenkiintoisia tutkimusaiheita. Tutkimusta ja näkyvyyttä musiikin oppiaineen hyödyistä ja mahdollisuuksista sosiaalisten taitojen tukemisessa tarvitaan ehdottomasti lisää, jotta voimme musiikkikasvatuksen avulla tukea lasten ja nuorten kokonaisvaltaista ihmiseksi kasvua.

Lähteet

- Acar, I. H., Hong, S.-Y., Wu, CR. (2017). Examining the role of teacher presence and scaffolding in preschoolers' peer interactions. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25 (6), 866–884.
- Appelqvist-Schmidlechner, K., Liski, A., Kampman, M., Solantaus, S., Santalahti, P., Anttila, N., Björklund, K., Harmes, N., Hursti, M., Mäkinen, J., Mustakallio-Sorvari, M., Ojala, T. & Pankakoski, M. (2015). *Yhteispeli- Arviointitutkimus menetelmien turvallisuudesta, soveltuvuudesta ja koetusta hyödyistä*. Työpäperi 9/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu osoitteesta: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126292/URN_ISBN_978-952-302-371-0.pdf?sequence=1&isAllowed=
- Barnes, J. (2016). Creativity and promoting wellbeing in children and young people through education. Teoksessa: Clift, S. & Camic P. M. (toim.) *Oxford Textbook of Creative Arts, Health, and Wellbeing* (s.201-210). United Kingdom: Oxford University Press.
- Campayo- Muñoz, E. & Cabedo-Mas, A. 2017. The role of emotional skills in music education. *British Journal of Music Education*, 34 (3), 243–258.
- Domitrovich, C. E., Durlak, J. A., Staley, K. C. & Weissberg, R. P. (2017). Social-emotional competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. *Child development*, 88 (2), 408–416.
- Eerola, P-S. (2010). Mitä musiikki kouluille antaa? Musiikinopettajien näkemyksiä opetus-
sensa tavoitteista sekä oppiaineensa ainutlaatuisuudesta. *Kasvatus*, 41 (1), 31–40.
- Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music education*, 28, (3), 269–289.
- Huhtinen-Hilden, L. (2013). Herkät tuntosarvet musiikin opettamisessa. Teoksessa: Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E. & Viitasalo-Korolainen, E. (toim.) *Musiikkipedagogin käsikirja- Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa* (s. 159–171). Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Jenkins, L., Demaray, M., Fredrick, S. Summers, K. (2014). Associations among middle school students' bullying roles and social Skills. *Journal of School Violence*, 15, (3), 259–278.

- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M, Pietilä, A-M, Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25 (4), 291–301.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY.
- Koelsch, S. & Stegemann, T. (2012). The brain and positive biological effects in healthy and clinical populations. Teoksessa; R. McDonald, G. Kreutz, & L. Mithcell (toim.) *Music, health, and wellbeing* (s. 436–456). New York: Oxford University Press.
- Laine, K. (2005). *Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa*. Keuruu: Otava.
- Lindström, E. (2009). Ihmiskäsitys musiikkikasvatuksen filosofian kehiksenä. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus- näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen* (s. 107–115). Suomen Musiikkikasvatusseura- FiSME r.y. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- Lindström, T. E. (2011). *Pedagogisia merkityksiä koulun musiikintunneilla perusopetuksen yläluokkien oppilaiden näkökulmista*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Haettu osoitteesta: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/36644/9789513943899.pdf?se->
- Louhivuori, J. 2009. Näkökulmia musiikkikasvatuksen merkityksiin. Teoksessa: Jukka Louhivuori, Pirkko Paananen & Lauri Väkevä (toim.) *Musiikkikasvatus–Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen* (s.11–27). Suomen Musiikkikasvatusseura- FiSME r.y. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- Luostarinen, A., & Peltomaa, I.-M. (2016). *Reseptit OPSin käyttöön: Opettajan opas työssä onnistumiseen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Lynch, Sharon A.; Simpson, Cynthia G. (2010). *Social skills: Laying the foundation for success*. Haettu osoitteesta: <https://www.semanticscholar.org/paper/Social-Skills%3A-Laying-the-Foundation-for-Success.-Lynch-Simpson/5291293cbf40c65630092154189d4537df9d64a6>
- Mahamid, F., Bdier, D. (2020). *The Association Between Social Skills, Grief and Resilience among Palestinian University Students Throughout the Coronavirus (COVID-19) Pandemic in Palestine*. Haettu osoitteesta: https://www.researchgate.net/publication/347512349_The_Association_Between_Social_Skills_Grief_and_Resilience_among_Palestinian_University_Students_Throughout_the_Coronavirus_COVID-19_Pandemic_in_Palestine

- Merrell, K. W., & Gimpel, G. (2014). *Social skills of children and adolescents: Conceptualization, assessment, treatment*. Psychology Press. Haettu osoitteesta: <https://doi.org/10.4324/9781315805757>
- Opetushallitus. (2014). *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus. Haettu osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Saarikallio, S., & Baltazar, M. (2018). Music as a Forum for Social-Emotional Health. Teoksessa: Bonde, L. O. & Theorell, T. (toim.) *Music and Public Health: A Nordic Perspective* (s. 101–113). Cham: Springer International Publishing AG.
- Saarikallio, S. (2009). Musiikki ja nuoren psykososiaalinen kehitys. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevää, L. (toim.) *Musiikkikasvatus- näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen* (s. 227–228). Suomen Musiikkikasvatusseura- FiSME r.y.
- Salmivalli, C. (2005). Kaverien kanssa. *Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sohlman, E. (2008). Käsitteitä ja periaatteita. Teoksessa: Ahonen, A., Alerby, E., Rajala, Johansen O.M., Rajala, R., Ryzhkova, I., Sohlman, E.,... (toim.) *Psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen opetustyössä* (s. 17–24). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Stupacher, J., Mikkelsen, J., Vuust, P. (2021). Higher empathy is associated with stronger social bonding when moving together with music. *Psychology of music*, 00 (0), 1–16.
- TENK (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö*. Haettu osoitteesta: <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012#HTK>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Varadi, J. (2022). A Review of the literature on the relationship of music education to the development of socio-emotional learning. *Psychology of music*, 12 (1), 1–11.
- Wright, R. (2012). Music education and the social transformation: Building social capital through music. *Canadian Music Educator*, 53 (3), 12–13.